AD VAN NIEUWPOORT

LEVEN! ZONDER OPLOSSING

DE PARABEL VAN JOB ALS LEVENSLES

2020 Prometheus Amsterdam

Leven! zonder oplossing.indd 3 I Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

© 2020 Ad van Nieuwpoort
Omslagontwerp Suzan Beijer
Foto auteur Martje van der Heijden
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3910 0

ANNELIES EN JOB

Och, werden mijn woorden maar opgeschreven,
och, werden ze maar opgetekend in een boekrol!

(Job 19:23)

Ze heeft vorige week haar zus dood aangetroffen. Elke dag belden ze wel even of gingen ze bij elkaar op de koffie. Toen ze op een dag geen gehoor kreeg, ging ze maar eens kijken; gelukkig had ze de sleutel van het appartement. Met de dood van haar zus was zij nu haar enige en dagelijkse aanspreekpunt kwijt. Annelies helpt ons met het schoonhouden van ons huis. Ik spreek haar even bij de koffie. Op mijn beleefdheidsvraag hoe het met haar gaat, komt heel haar levensverhaal bovendrijven. Ze schrikt er zelf van. Met haar zus maakte ze mee hoe hun ouders omkwamen bij een auto-ongeluk. Twee tienermeis-

Leven! zonder oplossing.indd 17 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

jes bleven achter en moesten worden ondergebracht bij ooms en tantes. Het was in aandacht en in materiele zin armoe troef. Annelies trouwde met een man die psychisch ernstig labiel bleek en niet meer kon en wilde leven. En nu was ze alleen en moest ze ook nog eens dat zusje missen met wie zij een vergeten geschiedenis deelde. 'Het lijkt het verhaal van Job wel,' zeg ik zachtjes voor me uit. 'Dat is mijn lievelingsverhaal uit de Bijbel,' vertrouwt ze me toe. 'Maar ik geloof niet dat God of zo erachter zit hoor, daar geloof ik niet in.'

Het verhaal van Annelies is niet uniek. Het gebeurt bij ons om de hoek. We lezen ervan, we horen erover en maken het zelf mee in eigen kring of aan den lijve. Kleine en grote rampen die heel het leven als een kaartenhuis in elkaar doen donderen. Ineens zomaar weggevaagd, al die mooie geluksmomenten, plannen en dromen. Hoe veilig, welvarend en ver van de oorlogsgebieden, natuurrampen en vluchtelingenkampen onze omgeving ook is, het kan zomaar gebeuren. Ergens is er een kamer in ons brein waarin dat wordt geweten. Soms heel nadrukkelijk, angstig makend, maar meestal onbewust. En telkens als we worden geconfronteerd met een bericht over ziekte of een ongeval worden we er weer even aan herinnerd hoe kwetsbaar ook ons leven is. Een kwetsbaarheid die we vaak vergeten in de waan van de dag die vooral van ons eist dat we een stralend, gelukkig, vitaal en leuk leven leiden. Voor ongeluk, breuken en

Leven! zonder oplossing.indd 18 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

tegenslagen is in ons geëtaleerde leven nu eenmaal weinig ruimte. Een dictaat dat overigens in toenemende mate zijn tol eist en de wachtkamers van psychiaters vol doet stromen.

Het verhaal van Job geeft op een ongeëvenaarde wijze stem aan het menselijk lijden. In dit verhaal wordt niet op een beschouwelijke, abstracte manier over het lijden gesproken maar komt iemand aan het woord die zelf alles wat hij heeft verliest. De vragen over de zin en de onzin van het lijden, over integriteit, schuld en de vraag of er een God achter zit, komen aan bod in een lang debat dat Job voert met zijn zogenaamde vrienden. Het is een heftig debat dat twee derde van het boek beslaat, waarin niet alleen maar wordt gediscussieerd maar waarin Job vooral taal geeft aan zijn aanklacht, pijn, verdriet, boosheid en helse eenzaamheid. Dit alles giet de verteller, op het begin en einde na, in de vorm van een groot dichtwerk. Het is daarmee het enige dichtwerk van deze omvang in de Hebreeuwse Bijbel. Het zou ermee te maken kunnen hebben dat poëzie misschien wel het enige genre is dat taal kan geven aan wat niet te zeggen is. Poëzie blijkt in dit boek bij uitstek geschikt om het onschuldige lijden zo te verwoorden dat het niet stolt tot een filosofisch onderwerp waar je als toeschouwers op afstand zeer onderhoudend een boom over op kunt zetten. Wie zich mee laat nemen door de woorden van Job kan niet langer op een afstand blijven maar wordt een naaste van een integere mens die ondanks

Leven! zonder oplossing.indd 19 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

alles wat hem overkomt niet klein te krijgen is. Zijn woorden staan opgetekend en worden al eeuwenlang zorgvuldig bewaard om stem te geven aan wat bijvoorbeeld Annelies meemaakt en wat wij meemaken.

Leven! zonder oplossing.indd 20 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

INTEGER, OPRECHT EN SCHATRIJK

Job wordt ons voorgesteld als een mens zoals een mens zou moeten zijn. Er is geen mens zoals hij op deze aarde, zo wordt verteld. Job laat bij uitstek zien wat een mens tot mens maakt. Hij is één van stuk, volstrekt integer en moet niets hebben van onrecht en huichelarij. Van Job kun je op aan. Zo staat hij ook bekend. In zijn eigen woorden:

Ja, elk oor dat mij hoorde prees mij,
elk oog dat mij zag getuigde van mij,
want ik hielp de arme die schreeuwde ontsnappen
en de wees die van niemand hulp kreeg.
Wie verloren leek had een zegen voor mij
en het hart van de weduwe jubelde.
Met gerechtigheid kleedde ik mij en zij kleedde mij,
mijn rechtvaardigheid was mijn mantel en tulband.

Leven! zonder oplossing.indd 21 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

Ogen was ik voor de blinde
en voeten was ik voor de kreupele.

(Job 29:11-15)

Zoiets zouden wij natuurlijk nooit over onszelf zeggen. Daar zijn we toch nog veel te calvinistisch voor. Maar Job doet het wel, en het blijkt nog waar te zijn ook. Zelfs zijn zogenaamde vrienden getuigen ervan. In de proloog schept ook zijn God geweldig over hem op. Er is er maar één op heel deze aarde die laat zien dat het goede mogelijk is. Dat het kan: onomwonden mens zijn zoals bedoeld. Job weerspreekt wat de kerk eeuwenlang geleerd heeft, namelijk dat de mens 'onbekwaam tot enig goed en geneigd is tot alle kwaad'. Dat geldt zeker niet voor Job. Een mens als Job houdt heel het mensdom in ere. Job houdt de hoop levend dat het kan: goed leven. En daarmee geeft Job zin aan het bestaan, dat het allemaal niet voor niets is dat wij mensen leven. Ook al mislukt het steeds in onze mensengeschiedenis en maken we er een potje van: het kan, want Job laat dat zien. Alles wat Job doet lukt. Hij deugt op alle vlakken. En daarbij stroomt ook nog eens in materiële zin zijn beker over. Job heeft zevenduizend schapen en geiten, drieduizend kamelen, vijfhonderd koppel runderen, vijfhonderd ezelinnen en een heel grote stoet dienaren. Nee, een karig, benepen leventje leidt Job niet. Hij zou vandaag hoog genoteerd staan in de voyeuristische lijstjes van de Quote 500. Het gaat hem goed, zoveel is duidelijk. Geen gebrek aan wat dan ook.

Leven! zonder oplossing.indd 22 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

Maar zijn grootste goed zijn toch wel zijn zeven zonen en drie dochters. In de Hebreeuwse getallensymboliek wijzen deze aantallen erop dat je het niet veel beter kunt treffen. Namen hebben zijn kinderen in dit boek niet; alleen zijn dochters krijgen helemaal aan het einde, in de epiloog, als ze zijn opgestaan uit de dood, namen die erop moeten duiden dat ze de mooiste vrouwen zijn van heel het land. Van zijn zonen wordt verteld hoe ze gaan van feest tot feest. Ongeveer elke dag is het wel raak en richten ze, zoals het zo mooi wordt beschreven, een feestdronk aan waar ze ook elke keer weer hun drie zusjes voor uitnodigen. En om te voorkomen dat het mis met ze gaat, zien we Job elke ochtend vroeg voor hen brandoffers brengen, want je weet maar nooit. Kunnen ze als ze zijn uitgeslapen weer mooi met een schone lei beginnen. En zo zullen we hem ook aan het einde van het boek voorbede zien doen voor degenen die hem gedurende zijn helse lijden hebben geteisterd met religieuze prietpraat.

Zo leren we Job dus kennen. Hij houdt het goede niet voor zichzelf. Heel zijn omgeving fleurt op door zijn presentie. Dat soort mensen, daar heb je er niet veel van.

Woont Job bij ons om de hoek? Is hij er eentje van ons? Nee, Job komt uit Oets, zo wil het verhaal. Job is geen Israëliet en hoort dus niet bij de schrijvers en hoorders van zijn verhaal. En dat heeft een diepe zin. Om te voorkomen dat hij wordt gebruikt om de eigen clubgeest op te poetsen of te worden tot een nati-

Leven! zonder oplossing.indd 23 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

onale held, voor wie wij standbeelden plaatsen op 'onze' pleinen, is Job een vreemdeling. Hij woont niet in ons land. Hij is niet een van ons, hij is iemand anders. Iemand die wij niet zomaar kunnen annexeren voor ons eigen gewin. Job komt uit Oets. Maar zijn verhaal zou zomaar ons verhaal kunnen worden.

Leven! zonder oplossing.indd 24 I Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58

DE CYNICUS

'Wij zijn een eigenwijs en tegendraads volk, ons egoisme gaat ons de das omdoen.' Dat schreef de Gentse hoogleraar inspanningsfysiologie Wim Derave in een open brief op Facebook aan het begin van de coronacrisis. En hij vervolgde: 'We zijn veel te veel gesteld op onze individuele verlangens om deze epidemie de baas te kunnen.' Achter deze open brief gaat een mensbeeld schuil dat we overal kunnen herkennen. Ook in onszelf. Ten diepste deugt de mens niet en daarom is hij niet te vertrouwen. De uit de context van de Heidelbergse Catechismus gelichte zinsnede dat de mens 'onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad' zit diep in ons DNA. Daar is ongetwijfeld alle aanleiding toe maar tegelijk, zo maakt ook Rutger Bregman in zijn veelgelezen boek *De meeste mensen deugen* duidelijk, blijkt het een vooroordeel dat

Leven! zonder oplossing.indd 25 | Elgraphic - Vlaardingen 17-06-20 15:58